

УДК 94(477)

Ярослав Секо

ШІСТДЕСЯТНИКИ: У ПОЛОНІ ПОНЯТТЄВИХ КОНСТРУКЦІЙ

У статті проаналізовано окремі аспекти міфу шістдесятників, робиться спроба простежити елементи саморефлексії шістдесятників, які перетворилися у категорії наукового аналізу при вивченні шістдесятництва. Показано зміни в уявленнях шістдесятників щодо себе.

Ключові слова: міф шістдесятників, шістдесятництво, покоління шістдесятників, “фізики”, “лірики”, дисиденти.

Історія шістдесятництва досі не написана. І марно чекати цього найближчим часом. Суспільство, принаймні певна його частина, живе дискусією з тими, хто назвав себе “шістдесятниками”. До неї можна по-різному ставитися: суперечка поколінь, конфлікт “батьків і дітей”, або ж просто – моралізаторство тих “кому за шістдесят”. Але її не можливо не помітити, як і її вплив на історичні дослідження. Науковці одразу попадають в підготовлену для нього понятійну павутину, яка, за строком давності, може й не здатна упіймати, однак, видимість утруднює.

Феномен “шістдесятництва” і “шістдесятників” науково ще не осмислено. А той пласт знань, яким користуємося, є лише міфом про шістдесятників, авторства шістдесятників. Саме цей міф на сьогодні є головним об’єктом історичних досліджень.

Міф – це не завжди зі знаком мінус. На думку Леоніда Зашкільняка, кожен людський колектив, група формуються на підставі спільних уявлень про самих себе і те, що їх об’єднує [1, с. 23]. Міф як оповідь, система уявлень, що втратили свої індивідуальні риси, а тому здатна бути основою колективних цінностей, лежить в основі сучасних країн, соціальних інститутів, спільнот тощо. Літературознавець Тамара Гундорова відзначає, що наша культурна свідомість тримається на певних міфах, а свідомо створені міфи допомагають організувати культурний, історичний, ідеологічний простір. Прикладом такого міфогенного явища є шістдесятництво [2, с. 12].

Міф шістдесятників є консолідуючою основою багатьох інтелектуалів, громадських та політичних діячів різного рівня, в якому виражено їх світовідчуття та коди діяльності. Під міфом польський історик Єжи Топольський розуміє висловлювання, котрі щось повідомляють нам про світ і при цьому здобули стихійно чи завдяки діям суспільних та політичних сил статус фактографічних або символічних істин – неперифікованих, “знерухомлених” і більш чи менш сакралізованих [3, с. 208]. У нашому випадку важлива думка про те, що створення міфу є результатом діяльності. Те, що шістдесятники виявилися спроможними сформулювати власний міф, є, насамперед, ознакою інтелектуальної зрілості.

Важливо, аби міф не був вигадкою. У його основі має лежати дійсна, реальна історія, живі люди. І нехай засоби передачі історії не адекватні й різняться в деталях (історію Ісуса Христа, як відомо, описали чотири євангелісти), все ж, це єдина умова, аби не опинитися в світі ілюзій та фальшивих цінностей. На думку російської дослідниці Г. Торунової, “шістдесятники стали живою легендою, створивши свою систему міфів, збудовану на базі й у боротьбі з радянською міфологією” [4]. Хрущов зруйнував культ Сталіна, аби на його місці створити власний. Шістдесятники руйнували міф комунізму з позицій свободи й створили свій міф свободи.

У даній статті мова йтиме лише про окремі складові цього міфу, робиться спроба простежити елементи саморефлексії шістдесятників, які перетворилися у категорії наукового аналізу. При цьому, такі важливі питання як колективне авторство міфу, мотиви його створення, цілеспрямованість чи стихійність формування матимуть лише часткове висвітлення. Якщо бути точним, то в даній статті аналізуватиметься лише авторська версія

міфу шістдесятників – як презентують шістдесятники себе, тоді як версії їх критиків, послідовників, науковців матимуть допоміжне значення.

Міф шістдесятників є зразком історіографічного міфу. Такі міфи, на думку Є. Топольського з'являються через два основні процеси. Перший – це потрапляння до історичної нарації відомостей, що не підтверджуються надійними джерелами (а також не вірне використання інформації з джерел). Другий – властивість людського мислення, що полягає в небажанні піддавати власні настанови перевірці, а це призводить до “знерухомлення” більших чи менших наративних цілостей, або ж їх догматизації (міфологізації) [3, с. 210]. У нашому випадку варто говорити про другий процес, у результаті якого самооцінка шістдесятників виробляється через осмислення, і не критичне засвоєння пережитого досвіду 1960-х рр.

Міф шістдесятників творився у процесі творчості. Вірші Є. Євтушенка й А. Вознесенського, пісні Б. Окуджави, романи В. Аксенова, фільми М. Хуциєва – лише найтипівші зразки. Втім, у випадку творчості, творення міфу – побічний продукт. Швидше – це матеріал для міфу. Справжнім джерелом міфологізації є інтерв'ю, мемуарна проза, виступи шістдесятників, у яких закладено фрагменти осмислення власного досвіду, саморефлексії щодо нього. Саме в цих жанрах проявляється не стільки людська сутність, скільки те, ким людина хоче бути. Адже специфіка біографічних речей у тому, що вони, наче дивани, обтягнені любов'ю до себе. Як уважає Г. Торунова, “ті, кого ми називаємо “шістдесятниками”, були молодими в молоду епоху і встигли дозріти; в тому, що вони самі цей час створювали і прикрашали. Вони органічно увійшли в міфологічну систему свого часу, самі цю систему перетворили і, в підсумку, самі стали міфологічними героями” [4].

Найперше, що відрізняє шістдесятників – пафос щодо себе: “Кто были мы шестидесятники? / На гребне вала пенного / в двадцатом веке как десантники / из двадцать первого”¹ (Є. Євтушенко). Михайлина Коцюбинська мислить шістдесятництво як “виокремлення себе з аморфної маси середньоарифметичного радянського громадянина – як мислячого індивіда, як українця і як громадянина всесвіту” [5, с. 6]. Така висока позиція визначає потребу в закріпленні статусу шляхом міфологізації життєвого досвіду.

Розгляд міфу, варто розпочати з імені. Історія терміну “шістдесятники”, на перший погляд, може здатися цікавішою, аніж історія шістдесятників. При всій буденності сучасних практик вибору імені, потрібно пам'ятати, що ім'я дається людині без її згоди, і є проявом влади над нею з боку батька сім'ї чи вождя. У цьому акті простежувалася ідея спадковості й досвіду, а також задавався мотив служіння людині. Зречення імені – рівносильне відмові. Існує практика отримання нового імені в зрілому віці (наприклад, монашество), що стає символом нового, особливого шляху. Але в цьому випадку, наречення здійснюється людиною вищого щабля посвяти. Новообраний папа Римський, не маючи вищого за себе з-поміж людей, бере нове ім'я самостійно, і навіть у цьому проявляється його право бути непомильним авторитетом у питаннях віри. Відомі випадки свідомого розриву людини зі своїм середовищем, через прагнення змінити світ, також починалися з самовільної зміни імені/прізвища (що не конче призводило до позитивних наслідків). Історія знає чимало випадків від єгиптянина Аменхотепа IV, з його містичними шуканнями, до революційних фанатиків Ульянова і Джугашвілі. Сучасну не сакральну практику зі зміною імені демонструють авантюристи всіх мастей і заробітчани. Але в їх ситуації мова йде про маску типу графа Монте-Крісто, аніж про сутнісну зміну.

Повернемося до шістдесятників. Вони самі дали собі ім'я. І зробили це вимушено, як іще багато чого в своєму житті. Вимушено, бо нікому було це зробити. Вперше про “шістдесятників” заговорив літературний критик Станіслав Рассадін. У січні 1960 р. в журналі “Юность” вийшла його стаття “Шістдесятники” з аналізом творів молодих поетів А. Вознесенського, Є. Євтушенка та інших. При цьому, саме слово було “приблизним псевдонімом часу” і не мало поколіннєвого смислу [6]. Василій Аксьонов пригадував: “Стас

¹ Євтушенко Е. Шестидесятники (1993).

Рассадін першим вимовив це слово. Це не просто хлопці, сказав він Катаєву, коли ми в ресторані відзначали п'ятиліття журналу "Юність", це – шістдесятники. Тоді в журналі вийшов мій перший роман. І ось Катаєв наливає стакан, підходить до мене і говорить: "П'ю за вас, старий" [7].

При цьому, пробні варіанти – "нова хвиля", "нова генерація", "четверте покоління" швидко відпали [8]. Водночас, поняття "шістдесятник" не абсолютизувалося. Звідси обережне застереження Ліни Костенко: "Ми тоді були молоді і не знали, що ми "шістдесятники". Не можна саморубрикуватися, не можна самим давати собі звання. Так було і з "Розстріляним Відродженням". Саме такі люди несли високовольтну лінію духу" [9].

Шістдесятники – молоді поети, а згодом – прозаїки, художники, актори, співаки, об'єднані молодістю, спільним життєвим досвідом і проблемами. Іван Дзюба так пояснює вживання слова: "Термін "шістдесятники" спершу стосувався тих представників нового покоління, які стали в більш чи менш виражену опозицію до рутинного стану речей, до панівних поглядів і шукали нових шляхів у мистецтві та правдивого розуміння суспільних проблем, не зупиняючись перед критикою політичного режиму. Поняття "шістдесятник", "шістдесятництво" асоціювалися з певним еталоном громадянської сміливості, інтелектуальної незалежності й етичної відповідальності" [10, с. 511].

Говорячи про "імена" не можливо не згадати рядки Б. Слуцького: "Что-то физики в почете. / Что-то лирики в загоне"¹, адже самі себе шістдесятники поділили на "фізиків" і "ліриків". До ліриків не обов'язково відносилися представники гуманітарних професій, а до фізиків – точних і природничих наук. Це радше два відмінні світогляди шістдесятників [11, с. 105]. Лірики, відзначаючи глибокий розрив між науково-технічними успіхами суспільства та станом свободи, захищали пріоритети духовного начала в людині, утвердження в суспільстві ідеалів свободи, рівності, соціальної справедливості, демократії. Натомість фізики апелювали до необхідності поліпшення матеріального становища, житлових умов, розширення споживацького кошика, захисту здоров'я тощо. Як зазначає історик А. Шубін, "суперечка "фізиків і ліриків", розгорілася на кухнях і в курилках, але не призвела до формування скільки-небудь оформлених партій. Швидко два загони інтелігенції зрозуміли, що при всій різниці філософій у них спільний супротивник" [12, с. 35].

Уже в 1964 р. окремі представники середовища заговорили про кінець шістдесятництва. У щоденнику Леся Танюка, в записі за 5 січня читаємо: "Зі смертю Симоненка скінчився етап, що його поіменовано було шістдесятництвом" [13, с. 6]. Думка продовжується в записі за 10 січня: "... А в спілці діється щось несусвітнє. "Шістдесятники" стає лайливим словом..." [13, с. 7]. Ірина Жиленко доповнює картину: "Термін "шістдесятники" тільки народжувався і вживався переважно з негативним забарвленням нашими недругами поряд з іншими ярликами: "піротехники", "штукарі", "верлібристи", "космічно-гіперболічні" поети тощо" [14, с. 123].

З початком 1970-х рр. до терміну зверталися рідше. Лише на початку 1990-х, не без самопіару "шістдесятників", відбулася його реінкарнація. При цьому все більше починають говорити про шістдесятників як покоління. Продовжу думку І. Дзюби: "Але поступово, мірою вигасання автентичного "шістдесятницького" духу, поняття це девальвувалося, контингент "шістдесятництва" розширювався методом самопроголошення, критерії розмивалися; зрештою, тепер "шістдесятниками" називають себе всі охочі з покоління, яке пройшло через 60-ті роки минулого століття" [10, с. 511].

Письменнику Анатолію Гладіліну приписується назва "діти ХХ з'їзду" стосовно творчих людей свого покоління [15]. Можливо, саме в ньому варто шукати витoki пануючого нині поколіннєвого підходу. Втім, цей же термін приписується також Є. Євтушенко, який виступив його пропагандистом в 1970-х та в період перебудови [8].

Виразно поколіннєвий підхід знаходимо в економіста Євгенія Ясіна: "Я гадаю, багато людей мого покоління у той час пережили відчуття внутрішнього розкріпачення, вони

¹ Слуцкий Б. Физики и лирики

захотіли свободи і виявилися готовими щось зробити, щоб вона була. Не тільки для себе, для свої співгромадян. І в шістдесяті роки багато із них щось для цього зробили. Вони, напевно, і є шістдесятниками” [7; 16, с. 363].

Саме представники не мистецьких спеціальностей, у 1990-х виявилися найзацікавленішими в наданні нового змісту слову “шістдесятник”. Ще б пак, високі гуманістичні ідеали, обрамлені естетично витонченою аурую мистецького нонконформізму, попри відносну незаангажованість політикою, є привабливим прихистком для багатьох нинішніх громадських і культурних діячів. Вони дозволили, хоча б ретроспективно, надати прожитому цінність, шляхом вписання у власну біографію нових яскравих сторінок. Прикладом цього є книга А. Адамовича “Мы – шестидесятники”, що побачила світ 1991 р. [17].

Зупинимося на деяких особливостях генераційного підходу. Під соціологічним поколінням розуміють спільноту людей приблизно одного віку, з однаковими культурними й соціальними орієнтаціями і моделями поведінки. Покоління шістдесятників об’єднував спільний досвід знакових подій, які мали місце в період їх політичної й культурної соціалізації, тобто в період між шістнадцятьма і двадцятьма роками – XX з’їзд КПРС, угорське повстання та його придушення радянськими військами, протести в Польщі. Це чітко відрізняло шістдесятників від попереднього покоління, соціалізація якого припала на вітчизняну війну [18, с. 371].

Основу покоління шістдесятників складали люди, народжені в період з 1931 по 1940 рр. Проте, не всю молодь можна віднести до шістдесятників, через різне сприйняття. Багато залежало від соціального оточення, в якому відбувався процес подорослішання. У тогочасному радянському суспільстві мали місце великі соціальні й культурні відмінності з соціально просторової точки зору: між столицею і провінцією, між селом і містом, між різними рівнями ієрархічної структури поселень. Цим пояснюється те, що соціальні інновації зароджувались у великих містах, в основному в Москві й Ленінграді, й впливали на інші частини країни лише через кілька років. До цього варто додати, що шістдесятниками були насамперед люди з освітою [18, с. 373].

Євгеній Ясін виділив такі суспільні групи шістдесятників, які зіграли різну роль на різних етапах історії: 1) художня інтелігенція; 2) частина партійної, радянської і господарської номенклатури, що зрозуміла неминучість реформ, їх ліберальну й демократичну спрямованість (М. Горбачов, А. Яковлев, Б. Єльцин, Г. Попов та ін.); 3) дисиденти; 4) частина поміркованої інтелігенції, яка не вступала відкрито в боротьбу зі владою, очікуючи на кращі часи [16, с. 364].

Виходячи з генераційного підходу, стає очевидною неможливість зведення шістдесятництва виключно до мистецького явища. Шістдесятництво охоплювало всі сфери суспільного буття. Сама сутність тоталітаризму – абсолютний контроль над усіма сферами життя, передбачала, що реакція на детоталітарні процеси носитиме всеохоплюючий характер, а не обмежуватиметься певними суспільними верствами. Природно, що швидкість протікання цього процесу та масштаб не могли бути скрізь однаковими. Найповніше, найвиразніше, а тому й найконфліктніше, цей процес проходив там, де ступінь несвободи був найбільшим – в ідеології, мистецтві, суспільному та партійному житті.

Представники “канонічного” шістдесятництва, здається, переважною більшістю прийняли поколіннєвий підхід. Однак, ця підтримка, як на мене виявилася не без внутрішньої каверзи. Для початку цитата з інтерв’ю Є. Євтушенка на радіостанції “Ехо Москва”: ”... якось після бурних засідань в нашому парламенті в роки перебудови мені подзвонив Михайл Сергєєвич Горбачов. Він сказав: “Ми тут з Раїсою сидимо й згадуємо, як, приїхавши до Москви, вперше слухали ваші вірші в столовій. І ми пам’ятаємо, наскільки западали слова поетів вашого покоління в наші душі. Ваш виступ став, можливо, одним із переломних моментів мого життя, коли я вперше задумався про те, що так жити не можна”. Я горджуся своїм поколінням. Адже це Гагарін і Сахаров, Капіца і Ландау, потужніша

плеяда шістдесятників, творчість Окуджави і Галича, Аксьонова і Висоцького, Ахмадуліної і Казакова...” [19].

Що тут не звичного? Як на мене, Є. Євтушенко розділяє “автентичних” шістдесятників і покоління “шістдесятих років”, якому шістдесятники якщо не дали ім’я, то, принаймні, стали його візитівкою. Іншими словами: можна належати до покоління шістдесятників, але не бути шістдесятником. В усній мові таке розділення губиться, і “покоління шістдесятників” стає стійким висловом, який некритично ретранслюється в публіцистиці й мас-медіа.

Проте, маємо іншу реакцію, презентовану словами Євгена Сверстюка: “Говорять про “міг шістдесятників”. Цей міг об’єднує людей, яких нема підстав об’єднувати. Бо він створюється з історії людей справді героїчного поколю, але також і з розмов про себе деяких людей, які практично не мають чого сказати... Не можна вибудовувати ряд з імен Стуса, Мельничука і Сапеляка” [20, с. 237].

Іван Дзюба висловлюється критичніше: “Між іншим, тепер навіть соромно використовувати таке окреслення – шістдесятники – по-перше, тому що про це так багато говорять, по-друге, з огляду на те, що шістдесятниками себе називає надто велика кількість людей. Тепер виявилось, що кожна людина, якій виповнюється нині шістдесят років, вважається шістдесятником, хоча тоді, у шістдесяті роки, вона й була нашим противником” [21, с. 109].

Не випадково в українській версії “міфу шістдесятників” поколіннєвий підхід не користується підтримкою. І навіть коли вживається слово “покоління”, то контекстуально мається на увазі не покоління як щось соціологічне, а тому аморфне, а лише певне коло людей близьких духом. Дослідниця Л. Тарнашинська, як мені здається, розглядає саме в такому прошістдесятницькому контексті їх покоління: “покоління шістдесятників – як сума окремих особистостей, ядром якої, безперечно, є неповторна індивідуальність” [22, с. 11].

Ліна Костенко замість покоління пропонує оперувати іншими поняттями – “плеяда” та “когорта”: “Шістдесятники були когортою. Вони були поєднані спільними переконаннями та чесністю. Вони справді любили один одного та поважали один одного. Я не знаю другого такого покоління. Ну може ще Київська школа, ну може ще вісімдесятники. А далі такого вже не було” [9].

Як бачимо, в українському випадку, поняття шістдесятників значно вужче, і наближається до поетичного стусівського осмислення: “Бо мало нас. Дрібнесенька щопта / Лише для молитов і сподівання...”¹. Можливо, за різними підходами до осмислення шістдесятників, ховаються світоглядні відмінності між російськими і українськими шістдесятниками. Як гіпотезу, можна розглянути наступне міркування. У російській версії, шістдесятники осмислюються як “сіль землі”, завдання яких “зробити солоним” своє покоління. Така собі варіація в притаманних російському духу месіанських категоріях. Українська версія навпаки, займається відгородженням, пошуком сокровенного, взірця чистоти. Такий прихований сепаратизм відбиває індивідуалістичне начало, на противагу російському колективізму.

Головна вада генераційного підходу в неможливості визначити єдиний канон людей-шістдесятників. Як результат, відбувається відмова від намагання розглядати діяльність шістдесятників як рух (який має більш-менш окреслену структуру) на користь усіляких загальних інтерпретацій типу феномен, явище, дух тощо. А це – вірний шлях до міфотворення. Шістдесятництво за рівнем свого суспільного розуміння нагадує історію з піфагоровими штанами. Усі знають, що вони “рівні на всі боки”. Але про те, який зв’язок цієї лірики з класичним “квадрат гіпотенузи дорівнює сумі квадратів катетів”, знають хіба-що спеціалісти. Так і з шістдесятництвом. Під це визначення автоматично попадають особи типу І. Світличного і В. Чорновола, В. Висоцького і Є. Євтушенко. Під нього “підганяють” осіб типу М. Горбачова, Л. Кравчука, генерала КДБ чи сільського вчителя... Усі намагаються

¹ Стус В. Пам’яті Алли Горської.

влізти в штанці шістдесятництва. А відтак питання його суті залишається відкритим. Наведу кілька прикладів. Дехто Владімір Чижик, високо оцінюючи процеси 1960-х пише: "...Саме головне, ми сперечалися, сперечалися, сперечалися. Той славний час співпав і з нашим чудовим віком від 25 до 35 років. У ті роки сформувались естетичні і етичні уподобання і мої, і моїх друзів. Ми, звичайно, не були в числі творців нової суспільної моралі, але були дуже активними споживачами нових ідей... І я і мої ровесники-друзі термін "шістдесятники" з гордістю відносимо і до себе" [23]. А ось фрагмент інтерв'ю з професором Річардом Косолаповим: "Так, вважаю себе, як і ви, "шістдесятником". Але чомусь у числі таких у нас значаться лише люди зразка Євтушенко – Карякіна, Бурлацького – Арбатова, але забувається ще один типаж. Маю на увазі тих, хто входив у зріле життя, в політику з іншою ідейною підготовкою і іншим моральним зарядом. Для мене це військове дитинство, школа "Капітала" і заново відкритих ранніх робіт Маркса, спілкування з майбутніми "новими лівими" в Сорбонні, справи і промови Кастро і Гевари. Погодьтеся, це було також "шістдесятництво", яке, на жаль... травилося і давилося у нас в країні, але "шістдесятництво" науково-романтичне, а не ліберально-прагматичне, яким ще недавно кичилися "демократи" [24].

Звичайно, що така всеохопність викликала потребу вироблення чіткіших критеріїв. Уже класифікація Є. Ясіна, при всій своїй суперечності, дає змогу побачити в шістдесятництві насамперед світоглядну особливість. Шістдесятники створили особливе, внутрішньо неоднорідне середовище, яке скріплювалося через читання, переписування і поширення самвидаву, сміливість розмов. Філософ Абдусалам Гусейнов визначає шістдесятників, як "сукупність людей і цінностей": "Це були конкретні, відомі по іменам люди, котрі знали один одного і підтримували, які сповідували певні цінності й були згуртовані навколо них". Шістдесятники створили особливий публічний простір, який за суттю був "паралельним полісом" (вислів В. Гавела), що знаходився всередині офіційного полісу" [25]. Свої роздуми А. Гусейнов підводить до висновку про індивідуалізм шістдесятництва: "Воно було втілене в індивідах, їх особистих відносинах, вчинках, функціонувало так, як ніби було етичним станом" [25].

Одне з ключових місць у легенді шістдесятників займають відносини з тими, кого назвали дисидентами. Про якусь узгодженість поглядів і критеріїв говорити не доводиться. Так, дисидент Л. Алексєєва, вважає себе "частиною шістдесятників" [11, с. 345]. З іншого боку, цитата з Р. Корогодського: "Поняття "шістдесятники" широке. А були ще й дисиденти..." [26, с. 45]. Останні мисляться як передовий загін. Шістдесятники осмислюють себе в категоріях культури, інтелектуального опору, що найповніше виражено в триманні "дуль у кишені" (фиги в кармане), а всі відмінності в поглядах, за відомим висловом А. Синявського, були виключно стилістичними.

Звідси намагання шістдесятників виділитися на фоні дисидентів. Абдусалам Гусейнов пише про відмінність шістдесятників "за своїм становищем і самосвідомістю" і від офіційного суспільного прошарку, представленого партійними діячами і наближеними до них гуманітаріями, і від контрсуспільства, представленого дисидентами. "Тілом вони були з першими, а душею з другими. Шістдесятники мали легальний статус, діяли в офіційно практикованих формах активності, але при цьому знаходилися під важко прихованою підозрою, нагадуючи своїм становищем буржуазних спеціалістів на початкових етапах радянської влади. Для партійної номенклатури вони були швидше терпимими, аніж бажаними" [25].

Важлива деталь – шістдесятники, на відміну від дисидентів, не мислили себе поза радянською системою. М. Коцюбинська писала про виховання шістдесятників у межах тоталітарної системи. Вони несли на собі родимі плями середовища, яке їх породило, перейшовши різні стадії його усвідомлення, так і не зумівши переступити через усі його заборони. "Породження існуючої системи, шістдесятники, як правило, не підносилися до її радикального заперечення" [5, с. 6].

Відмова від активного виступу, осмислювала у літературних категоріях. Так, Роман Іваничук писав про “валенродизм” шістдесятників. Їх внутрішню опозицію описано у романі “Мальви”: “Йти на рожен і чесно вмирати – геройське діло. Таких героїв хвалять і шанують, про них складають пісні-ашуги. Користь від їхніх подвигів немала – так. Ці безумці – то світочі, без яких жоден народ не міг би стати народом, бо його зневажали б за покору. Хтось мусить дати спалити себе на кострищі, хтось мусить вмирати напоказ без страху і каяття. Та це лише частина боротьби за волю. Є інші герої, які роблять другу половину справи. Їх не шанують, їми гидують, але без них не може звершитися перемога. Вони мусять принижуватися, називатися рабами і слугами, цілувати ноги своїм покровителям. І за це насильство, яке вони чинять над собою, треба їх шанувати. Бо приносять користі не менше. Вони проникають у саме серце ворога і точать його. А плата їм за це – ганьба від людей. Слава – першим. Тільки запам’ятай: той не любить своєї батьківщини, хто хоче нагороди за любов до неї” [27, с. 42].

Євгеній Євтушенко називає шістдесятників, які відстоювали права дисидентів, захищали їх право говорити про те, що відбувалося в СРСР – підписантами. Підписанти платили владі за цей захист – постійними опалами, зневагою, підвищеною цензурою [19].

Загалом, дискусія щодо розмежування шістдесятників і дисидентів доволі пізня, і, як на мене, стала одним із чинників появи у 1990-х роках поняття “шістдесятництва” як “спроби узагальнення певного досвіду” [26, с. 45], і входження до тлумачних словників як “сукупності ідей і поглядів інтелігенції 60-х років 20 ст., що виражали прагнення до демократизації країни” [28].

Поява “шістдесятництва” мала важливе значення. Після розпаду СРСР і появи незалежних країн, варто було з’ясувати стосунки, закінчити перервану розмову між тими, хто пішов в офіційну культуру, й тими, хто став дисидентом. “Шістдесятництво”, як практика спільного опору до 1965 р., знімало питання. Звідси уявлення про “шістдесятництво” або “шістдесяті” як про спільні витоки, атмосферу. Ірина Жиленко пише: “Шістдесятництво – не течія, і тим паче – не “школа”. Це був рух опору інтелігенції, дух бунтарства, що об’єднував абсолютно різних – і за манерою віршування і за жанром, і навіть за родом діяльності – людей. Але, безперечно, основою шістдесятництва був пошук нового: нових виражальних засобів і нового світогляду” [14, с. 123].

А далі – як у картині Васнецова – роздоріжжя. Одні стали дисидентами, а інші – надали слову “шістдесятник” понадчасового змісту. І виявилось, що шістдесятником можна бути і в 1970-х, і в 1990-х і в 2000-х. І посмертно увійти в аналі історії шістдесятником. Бути шістдесятником у 1990-х рр. стало ознакою певного прожитого досвіду, елементом мемуаризації свідомості. Ковдрою шістдесятників накрилися всі, хто раніше не готовий був відкрито висловлювати незгоду з владою, але був готовий “читати і слухати” [29, с. 336].

Як бачимо, навіть самоназва “шістдесятник” еволюціонувала від конкретного учасника руху (при всій неструктурованості руху) до досвіду. Звідси, напевно, беруться емоційні заяви, про те, що “ніякого шістдесятництва немає, а були і є яскраві особистості” [26, с. 36].

Проблема “імені” є ключовою складовою міфа “шістдесятників”. Водночас, звернемо увагу на інші елементи. Шістдесятники визначили власний дрес-код, популяризувавши, і, навіть, сакралізувавши його в творах. Тема зв’язку між одягом, або ширше – предметами побуту, та світоглядом активно розробляється вченими. Одяг, зовнішній вигляд, стиль поведінки і спосіб життя – є “частиною послідовного комунікативного коду” [30, с. 21]. Критик шістдесятників Юрій Гудзь, вважає, що шістдесяті почалися з моди – намагання бодай зовнішньо виокремитись з примусових канонів морального кодексу будівника комунізму, з вбивчої одноманітності, “радянського способу” життя [31, с. 140].

Людмила Алексєєва так характеризувала тогочасну моду: “Багато чоловіків в нашому колі відросили бороди і носили сведри ручної в’язки з різноманітними малюнками, авангардистськими чи примітивістськими, а то й язичницькими символами. Сведри ці в’язалися за розмовами в кампаніях, у нас на очах. Під сведр за звичай одягалася клітчата сорочка, що мала назву “ковбойка”. Один до одного чоловіки зверталися не інакше як

“старий”. Це звертання увійшло в побут після знайомства з творчістю Е. Хемінгуея, популярність якого серед інтелігенції стрімко зростала. Майже в кожному будинку висів його портрет з бородою і у в’язаному сведрі. Ми стали говорити уривчастими фразами, як герої роману “І сходить сонце” [11, с. 106].

Образи “типових” шістдесятників виринають у радянській мультиплікації та кінематографії. Звернемо увагу на зовнішній вигляд мультиплікаційного персонажу з “Трое із Простоквашино” (режисер В. Попов, 1978 р.). Тамтешній папа – шкіперська борідка, в’язаний сведр із зигзагоподібним візерунком, палить люльку. Інтерес до техніки і намагання втекти від “суеты городов” (В. Висоцький) – ознаки типового “фізика”. Аналогічний образ “фізиків” знаходимо в культовому фільмі “Москва сльозам не вірить” (режисер – В. Меньшов, 1979 р.) в епізоді з відпочинком за містом. У тому ж фільмі, епізод біля пам’ятника Маяковському, де А. Вознесенський читає вірші – данина “лірикам”. Вечір поезії у Політехнічному інституті на якому читає вірші Є. Євтушенко відображено в “Заставі Ілліча” (режисер М. Хуциєв, 1964 р.). Усі ці зразки були канонізовані в якості автентичних, типових. Не випадково, сьогодні навіть є спокуса визначати шістдесятників в якості “молодіжної субкультури” [32].

Шістдесятники створили власний словник – систему понять, здатних об’єднувати людей між собою, створювати дискурс епохи й відчувати причетність до неї. Втім, ключове поняття – “оттепель” (відлига), шістдесятникам дісталось в спадок від І. Еренбурга. Важливу роль у системі координат шістдесятників відіграє “ХХ з’їзд партії”. Цікаву інтерпретацію даного терміну подає дослідник Александр Шубін, розглядаючи цей “з’їзд як особу”. На його думку, існує два різних явища. Одне – ХХ з’їзд партії, який відбувся в лютому 1956 р. А інше – “ХХ з’їзд партії”, який впливав на розвиток суспільства впродовж пів століття, який “жил и здравствовал, подобно своеобразной личности” [12, с. 37]. “Читаючи літературу доперебудовного часу, ми знаходимо там “ХХ” з’їзд”, якому надавалися риси політичного суб’єкта. Ця особа була поставлена в один ряд з іншими особами – Марксом, Енгельсом, Леніним, якоюсь мірою зі Сталіним та Хрущовим – і поряд із ним давала накази, розробляла рішення, так чи інакше відгукувалася на сучасні події в 1960-і й 1970-і” [12, с. 37]. Основними апологетами такої міфологізації виступають шістдесятники. Історик Рой Медведєв так описує наслідки з’їзду: “Подібного ніколи не було в ХХ столітті. Упродовж трьох годин відбувся перехід від одного режиму до іншого. Тобто був тоталітарний режим... Раптом усе рухнуло на наших очах, за кілька годин... Виник новий авторитарний режим, абсолютно інший” [33, с. 93]. Для контрасту наведемо думку про ХХ з’їзд “не шістдесятниці”, учасниці з’їзду робітниці Анни Каретникової: “Для нас, простих робітників, заключні слова Н. С. Хрущова були сильним потрясінням... Я до цього часу не розумію, навіщо це потрібно було виносити саме тут, на ХХ з’їзді партії” [33, с. 101].

Серед інших слів можна назвати “компанія” – коло людей, об’єднаних тісним спілкуванням. “Компанії з’явилися в певний період як соціальний інститут, необхідний суспільству, – пише Л. Алексєєва, – у нашого покоління була психологічна, духовна, а можливо і фізіологічна потреба відкрити свою країну, свою історію і самих себе. У той час це можна було зробити тільки одним способом – через живе спілкування. Компанії розвивали свої власні форми літератури, журналістики, музики, гумору. Вони виконували багато функцій, часто замінюючи людям неіснуючі, недоступні чи з різних причин неприйнятні установи – видавництва, лекторії, виставки, дошки оголошень, сповідальні, концертні зали, бібліотеки, музеї, юридичні консультації, гуртки в’язання, крою і шиття, торгові палатки, бари, клуби, ресторани, кафе, служби знайомств, а також семінари з літератури, історії, філософії, лінгвістики, економіки, генетики, фізики, музики й образотворчого мистецтва” [11, с. 91].

До специфічних термінів відносяться “самиздат” (самвидав в українській редакції), “культ особи”, “празька весна”, “сталінізм”, “соціалізм із людським обличчям”, місця

зібрань – “курилки”, “Маяковка”¹, вже згадувані “шістдесятник”, “підписант”, “діти ХХ з’їзду” тощо. Винахід і поширення цих слів – справа рук шістдесятників, так само як і впровадження їх в публіцистичний та науковий простір як складових міфу та об’єктів його дослідження.

Якщо створення словника відбувалося в 1960-х рр., то в 1990-х шістдесятники почали формувати власну бібліотеку (з класиками як і належить), кінотеку, художню галерею, завдання котрих матеріалізувати міф. Певним підсумком цього можна вважати відкриття музеїв, що логічно з огляду на їх функцію. Як писав, нобелівський лауреат О. Памук, “якщо ми візьмемо речі, за які нам соромно, і виставимо їх у музеї, вони вмить обернуться на речі, якими треба гордитися”².

Ще одним неодмінним атрибутом компаній шістдесятих була гітара, яка замінила “буржуазний” саксофон стиляг. З іншого боку, акустичний варіант гітари, відмежовував шістдесятників від нового віяння Заходу – електрогітар. Ритми бардівської пісні Б. Окуджави, А. Галича, Ю. Візбора, згодом – В. Висоцького, розійшлися із західною бітломанією. Це, окрім іншого, дозволяло відкинути звинувачення в “преклоненні перед Западом”.

Не наважуюся стверджувати категорично, але, здається, саме спів під гітару, став характерним почерком пізнього етапу творчості російських шістдесятників і егалітаризував їх середовище. Бо поезія – річ не певна. Згадуються слова Б. Лепкого, що поезію читає хіба що “хлоп чи недоморена вчителька”. Інша річ – пісня, яка “жить и строить помагает”. Саме завдяки бардівській пісні вдалося сконструювати міжчасовий міст між російською культурою “срібного віку” і новою культурою. Такий симбіоз створив доволі цікаву еkleктичну реальність. У контексті українського шістдесятництва, відсутність бардівської пісні призвела до меншої інтегрованості їх творчості в свідомість українців.

Літературоцентричність першої половини ХХ ст. омузикальнилася. Думки, що турбували душі посередністю художнього слова, у другій половині століття виражалися засобами рок- або поп-музики. Не випадково, молодіжними гуру Заходу стають музиканти типу Джона Леннона чи Боба.. Ділана. Таку ж суспільну функцію виконували барди. Цікаво, що американський оглядач Роберт Шелтон, у номері “New York Times” за 28 жовтня 1963 р. порівняв молодого Б. Ділана з Є. Євтушенко [34]. “Час поетів” плавно змінився “часом бардів”.

Шістдесятники створили легенду, в яку охоче повірили. Днем народження оголошено ХХ з’їзд КПРС, а кінцем шістдесятництва – 1968 р., коли після розгрому “празької весни”, згасли останні надії на реформи в СРСР. Наступні, “довгі” 1970-і рр. оголошено епохою “застою”, яка 1985 р. змінилася “перебудовою” (ще одне слівце із словника). Можна сказати, що після 1968 р., коли настав час обирати, “шістдесятництво” зникло, але шістдесятники залишилися. У цих хронологічних межах шістдесятники репрезентували себе в якості сирітського покоління. Віталій Коротич в одному з інтерв’ю картався: “Напевне, найстрашніше в моєму житті те, що наше покоління було сирітським, у нас не було нормального літературного процесу. Я багато раз думав, що фізично міг жити у літературі, де поруч ходили б Маяковський, Гумільов, не залякана Ахматова, не зламані Булгаков, Зошенко, Тичина і Рильський... Ми не мали цих вчителів, у нас їх забрали. Вони були забуті, розтоптані, розштовхані по кутках” [35, с. 8].

Цей елемент легенди, старанно культивованій шістдесятниками, варто проаналізувати детальніше. Адже, шістдесятники з властивим їм апломбом зробили все, щоб деформувати уявлення про свій час. Складається враження, що до них нічого не було – ні розуміння людської індивідуальності, ні поняття особистості... І вони, шістдесятники, наче ботічеллівська Мадонна, вийшли з морської піни. Важко пояснити мотиви, за якими поза

¹ “Маяковка” – площа імені Маяковського в Москві, популярне місце зібрань прихильників поезії.

² Памук О. Музей невинності: Роман / Пер. з турецької. – Харків: Фоліо, 2009. – 671 с.

увагою опинилися учасники дискусій 1956–1960-х рр. Чому голос попередників заглушений пафосом шістдесятників.

А, як відомо, спочатку була дискусія... XX з'їзд КПРС поляризував суспільство, партію, інтелігенцію на два табори – охоранителів і прогресистів (реформістів), на захисників системи від змін і прихильників її зміни [12, с. 10]. Так, в авангарді прихильників змін стали журналіст І. Дедьков, історик Л. Краснопевцев [12, с. 24]. Їх дискусія, як і самі учасники, виявилися поза кадром. Біблійний Яків знову забрав первородство в Ісава. Передовий загін зачинателів дискусії, відомий за іменами І. Еренбурга, В. Померанцева, В. Дудінцева, осмислюється шістдесятниками хіба-що в якості предтеч. Умовно, цей період можна закінчити травнем 1960 р., смертю зацькованого владою Б. Пастернака. Загалом у проміжку 1957/8 рік, – час дискусії навколо роману Б. Пастернака “Доктор Живаго”, і листопадом 1962 р. – виходом “Один день Івана Денисовича” А. Солженіцина, котрий стане культовим для дисидентів, з'являється молода поезія – перший творчий паросток шістдесятників.

Самоусвідомлення себе як сиріт змушувало шістдесятників займатися своєю генеалогією, пошуками давніх традицій для відновлення роду. Шістдесятники, на думку М. Коцюбинської, “починали на спустошеному, знелюдненому, зденаціоналізованому полі” й інтуїтивно прагнули передусім, як слушно підкреслив у своїй Нобелівській лекції поет Й. Бродський, до “відтворення неперервності культури” [5, с. 6].

У цьому контексті варто розглянути алюзії шістдесятників щодо духовного рідства з “шістдесятниками” ХІХ ст. – народниками. Ця аналогія виникла на основі історичних паралелей з олександрівською Росією. Лібералізація режиму, в обох випадках, сприяла активному збуренню молоді, вираженого екзистенційним конфліктом “батьків і дітей”. Так, проводилися аналогії між герценівським “Колоколом” і “Новым миром”. Іван Світличний, у обґрунтуванні шляхів розвитку молодіжного національного руху, прямо апелював до народницької практики “ходіння в народ”.

Однак, за винятком паралелей, існували розбіжності. Характерно, що досвід народників не отримав широкого висвітлення в творчості. Російські шістдесятники потягнулися до схем “срібного віку”, а українські – “розстріляного відродження”. Не варто забувати, що шістдесятники були вихідцями з народу, тому “ходіння в народ” було безсенсовим. Замість заглиблення в мужицький побут, шістдесятники цікавилися “зоряними інтегралами”. Достатньо згадати, хоча б, розширення простору в Ліни Костенко, з її київською Венецією, чи концертом Ліста на Подолі.

Сирітство закінчується потенційним безпліддям. Творчість, духовний зрив шістдесятників не знайшов розуміння у нащадків, а навпаки – потужну критику й заперечення. Проте, ця критика, може стати предметом іншої розвідки. Самі шістдесятники говорять про відсутність імен в літературі й мистецтві після них. Для прикладу наведемо вичерпну характеристику сучасної культури актрисою Аллою Демидовою: “Я не вважаю, що шістдесятництво вичерпано. І помічаю, що кращі спектаклі... сьогодні роблять саме шістдесятники, а не так звана “нова хвиля”. Тому що молоді одержимі й самонадіяні в своїй короткостроковій молодості. А зараз час вимагає об'єму, відповідальності. Розкрити подію об'ємно здатні биті шістдесятники” [36].

Значно цікавішим, і дивнішим виглядає намагання шістдесятників дистанціюватися від спадку дисиденства, про що було сказано вище. Крім того, поза контекст шістдесятників виводяться особи масштабу А. Солженіцина, І. Бродського, піддаючись найбільшому покаранню – замовчуванню. Що це, боязнь конкуренції, чи комплекс вини перед тими, хто в своїй опозиційності не зупинився, а пішов далі? Чи лише особисті образи? Відомо, наприклад, про непрості відносини між Є. Євтушенком і Й. Бродським, заримовані першим із них у рядках-посвяті другому: “Мёртвым нам не уйти, как живым, / от кровавого русского римства. / Мы с тобою не договорим. / Мы с тобою не договоримся”.¹

¹ Евтушенко Е. “Брат мой, враг мой”.

У цьому контексті знаходимо цікаву інтерпретацію шістдесятників у Арсенія Тарковського: “Все-таки не правда, ніби шістдесятники завжди трималися разом. Як на мене, особливої дружби між ними ніколи не спостерігалось. Просто влада надто намагалася не дати їм розбігтися, тому що тих, хто збився в кучку, легше бити” [37].

Як результат, відбувається осмислення себе як єдиного покоління в другій половині ХХ ст. Складається враження, що шістдесятники знаходять свою ідентичність, а звідси – єдність у вічному протистоянні. Спочатку з владою, потім – з наступними поколіннями. У цій рогатці, напевно, варто шукати мотиви творення власного образу. Шістдесятники нагадують борзих, інстинктивно готових захищати своє. І якщо протистояння з владою і наступними поколіннями можна зрозуміти, то маразмом для шістдесятників стане протистояння з історією.

Загалом, легенда шістдесятників має чимало аспектів, зокрема, спонтанність появи. М. Коцюбинська писала: “Шістдесятники – то спонтанний вияв духовного дозрівання, нового мислення, нової системи цінностей, нового осмислення національного досвіду в надрах тоталітарної системи” [5, с. 5]. Для Алли Демидової шістдесятники це “стихийний, швидше емоційний і творчий рух. Настрій. Порив. Вітер перемін” [36]. “Поет, який виступає проти!”, – так резюмував появу шістдесятників Євген Сверстюк, називаючи такі їх ознаки: 1) юний ідеалізм, який просвітлює, підносить, єднає; 2) шукання правди і чесної позиції; 3) неприйняття, опір, протистояння офіційній літературі й всьому апаратові будівничих казарми [38, с. 25]. На думку іншого Євгена – Євтушенка, покоління шістдесятників об’єднувало “відчуття народу”, “відчуття громадянськості” [19]. Прикладів такого самоосмислення можна навести чимало. Але нам важливо зрозуміти, що використання таких абстрактних характеристик, прикметників, смислових образів є стандартним набором для формування історіографічного міфу. Як пише Є. Топольський, при його створенні відбувається насичення частин нарації надмірною риторикою. Це відбувається за допомогою класичних риторичних засобів та наративних фактографічних деформацій [3, с. 276].

Попри такий логічний і вивірений проект, останнє, що зробили шістдесятники – все перемішали. Ще в 1960-х були спроби прояснити деталі. Зокрема, критик Лев Анненський вважав назву “шістдесятник” не коректною. Вже в 1990-х він пояснював це згортанням ліберальних процесів у 1960-х рр., вінцем яких стала “Празька весна”: “...Тому мені і не подобалося слово “шістдесятники”. Я говорив: “ну, тоді вже ми “п’ятдесятники”, тобто діти ХХ з’їзду партії – ось це точніше. У 53-у ми плакали, в 55-у розкрили очі, а в 1956-у зрозуміли, що наш час настав. А закінчилося воно в 63-у. Так що ми – “п’ятдесятники”. І якби не було однойменної секти, можна було б так і називатися” [39].

Таке ставлення простежується й у інших представників. В. Аксьонов у оповіданні “Три шинелі і ніс” також назвав себе “п’ятдесятником”. І. Дзюба, відмежовуючись від усіляких класифікацій і рамок, заявив, що він не тільки шістдесятник, а “сімдесятник, вісімдесятник, дев’яностик і так далі” [40, с. 68].

Не без іронії Андрій Бітов писав: “... я шістдесятник лише тому, що мені за шістдесят; мої перші діти народилися в шістдесяті, і Ленінград знаходиться на шістдесятій паралелі” [41]. Пафос шістдесятих у 2000-х рр. плавно перейшов у апатію. В процесі саморефлексії, колишні сумніви стали джерелом скепсису щодо власних досягнень. “Гординя, що затягнулася”, – так визначив історико-літературне самопочуття шістдесятників їх “хрещений батько” С. Рассадін [8]. “Я не знаю, що таке шістдесятники, – говорив М. Хуциєв, – ми робили свою справу – і все” [7].

Лише шкільна програма з історії, з притаманною їй поняттєвою категоричністю, може відповісти на питання: хто такі шістдесятники? Покоління чи/і яскраві особистості? Хто шістдесятник, а хто “примкнувший к ним”? Користуючись терміном “шістдесятник”, здається, маємо справу з поняттєвим Нереем – так легко змінюються його смислові значення в залежності від контексту. Це лише одне з питань, яке ставить перед дослідником міф шістдесятників. Погоджуюся з Л. Тарнашинською, що “шістдесятництво мусить відмовитися від міфологізації своєї сутності, що всі ми – як представники тієї доби, так і дослідники –

мусимо відійти від міфу – міфу шістдесятництва, який вже, звісно, ввійшов у нашу свідомість разом з іменами, і з ореолом – не завжди позитивним – довкола них. Але не забуваймо, що будь-яке розвінчання міфу є творенням... нового міфу. Тож чим більше акцентів буде розставлено у вивченні цього феномена, тим чистішим і стереоскопічнішим буде той оновлений і, безперечно, потрібний усім нам міф” [22, с. 581].

Зверхньо дивитися на міф серед сучасних учених не прийнято, і є ознакою поганого тону. Творення шістдесятниками свого міфу відбувається паралельно до творення міфу про шістдесятників їх опонентами. Таке міфотворення з обох боків ускладнює наукове пізнання, тим більше, що обидва міфи перебувають на стадії активного формування. Як результат, на сьогодні образне осмислення шістдесятництва домінує над поняттєвим. А коли так, то оцінки замінюються симпатіями чи антипатіями.

Список використаних джерел

1. *Зашкільняк Л.* Історичні міфи і стереотипи як складова суспільної свідомості та соціальної практики / Леонід Зашкільняк // Історичні міфи і стереотипи та міжнародні відносини в сучасній Україні / Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – С. 7–35.
2. *Похожє* на то, що это литература кайфа... / Інтерв'ю Уляны Глибчук с Тамарой Гундоровой // Зеркало недели. – 2006. – 11 ноября. 3. *Топольський С.* Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації / Єжи Топольський. – К.: К.І.С., 2012. – 400 с. 4. *Торунова Г. М.* Мифология шестидесятников // http://netrover.narod.ru/lit3wave/1_2.htm 5. *Коцюбинська М.* Мої обрії. – У 2-х т. – Т. 2. – К.: Дух і літера, 2004. – 386 с. 6. *Рассадин С.* Время стихов и время поэтов / Станислав Рассадин // http://www.ruthenia.ru/60s/kritika/rassadin_arion.htm 7. *Мельников А. С.* “Марксистской” – на “Таганскую” / Алексей Мельников // <http://www.libma.ru/articles/4251> 8. *Прищепя В. П.* Шестидесятничество: споры, суждения, оценки / В. Прищепя // http://snegirev.ucoz.ru/index/v_prishhepa_shestidesjatnichestvo_sporu_suzhdenija_ocenki/0-1921 9. *Костенко Л.* Україну замінили на Оклахому / Ліна Костенко // <http://life.prawda.com.ua/culture/2011/09/20/85867/> 10. *Дзюба І.* Спогади і роздуми на фінішній прямій / Іван Дзюба / вступ. ст. М. Г. Жулинського. – Криниця, 2008. – 928 с. 11. *Алексеева Л., Голдберг П.* Поколение оттепели / Пер. с англ. – М.: Захаров, 2006. – 432 с. 12. *Шубин А.* Диссиденты, неформалы и свобода в СССР / Александр Шубин. – М.: Вече, 2008. – 384 с. 13. *Танюк Л.* Лінія життя: (3 щоденників): У 2-х т.: Т. 1. – 1964–1970 / Лесь Танюк. – Харків: Фоліо, 2004. – 557 с. 14. *Жиленко І.* Homo feriens / Ірина Жиленко. – К.: Смолоскип, 2011. – 816 с. 15. http://www.libma.ru/istorija/vremena_hrushcheva_v_lyudjah_faktah_i_mifah/index.php 16. *Ясин Е.* Шестидесятники. 8 заметок к возможной дискуссии / Евгений Ясин // Алексеева Л., Голдберг П. Поколение оттепели / Пер. с англ. – М.: Захаров, 2006. – С. 361–370. 17. *Адамович А.* Мы – шестидесятники: статьи / Алесь Адамович. – М.: Советский писатель, 1991. – 478 с. 18. *Воронков В.* Аналитическое обозрение / Виктор Воронков // Алексеева Л., Голдберг П. Поколение оттепели / Пер. с англ. – М.: Захаров, 2006. – С. 371–383. 19. *Скоро я открою свой музей* / Інтерв'ю Н. Багдасарян с Е. Евтушенко // <http://www.evtushenko.net/nb.html> 20. *Овсієнко В.* Світло людей: Мемуари та публіцистика. У 2 кн.: Кн. 2. / Василь Овсієнко. – Харків: Харківська правозахисна група; К.: Смолоскип, 2005. – 352 с. 21. *Ця книжка змінила усе моє життя. Розмова з Іваном Дзюбою* // Бунт покоління: розмови з українськими інтелектуалами записали й прокоментували Богуміла Бердиховська та Оля Гнатюк [інтерв'ю із Євгеном Сверстюком, Іваном Дзюбою, Михайлиною Коцюбинською, Михайлом Горинем, Миколою Рябчуком] / Пер. із пол. – К.: Дух і літера, 2004. – С. 91–152. 22. *Тарнашинська Л.* Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (Історико-літературний та поетикальний аспекти). – К.: Смолоскип, 2010. – 632 с. 23. *Чижик В.* Так мы жили. Главы из книги об истории моей семьи / Владимир Чижик // <http://www.berkovich-zametki.com/2012/Zametki/Nomer11/Chizhik1.php> 24. *Косолапов Р.* Незагадочный Сталин / Ричард Косолапов <http://stalinism.ru/stalin-i-gosudarstvo/nezagadochniy-stalin.html> 25. *Гусейнов А. Н. В.* Мотрошилова и философы-шестидесятники // Мотрошилова Н. В. Работы разных лет. М., 2005. С. 4–12. / Абдусалам Гусейнов // <http://guseinov.ru/publ/motrosh.html> 26. *Корогодський Р.* Брама світла: Шістдесятники / Роман Корогодський – Львів: Український католицький університет, 2009. – 656 с. 27. *Іванчук Р.* Благословія, душе моя, Господа... Щоденникові записи, спогади і роздуми. – Львів: Просвіта, 1993. 28. *Шестидесятничество* // http://kuznetsov-dictionary.info/Словарь_Кузнецова/68335/ 29. *Кто такие шестидесятники?* Беседа с Я. М. Бергером и С. А. Ковалевым // Алексеева Л., Голдберг П. Поколение оттепели / Пер. с англ. – М.: Захаров, 2006. – С. 335–360. 30. *Єкельчик С.* Тіло і національний міт: до картини українського національного відродження XIX ст. // Єкельчик С. Українофілі. Світ українських патріотів другої половини XIX ст. – К.: КІС, 2010. – С. 19–50. 31. *Гудзь Ю.* P.S. – на початку ста літ самотності. Фрагменти виступу на конференції “Шістдесятництво як явище, його суспільно-естетична природа, витоки і наслідки” // Кур'єр Кривбасу. – 1997. – № 8. – С. 139–143. 32. *Шестидесятники* // <http://ru.wikipedia.org/wiki/Шестидесятники> 33. *Лурье Л., Малярова И.* 1956 год. Середина века / Лев Лурье, Ирина Малярова – СПб.: Издательский Дом “Нева”, 2007. – 640 с. 34. *Евтушенко Евгений Александрович* // http://ru.wikipedia.org/wiki/Евтушенко_Евгений_Александрович 35. *Інтерв'ю* з В. Коротичем // Бульвар. – 2004. – № 21. 36. http://www.demidova.ru/interv/text/int2004_04.php 37. *Опровергатель мифов* Інтерв'ю Евгения Евтушенко Михаилу Поздняеву // <http://www.evtushenko.net/om.html> 38. *Сверстюк Є.* Блудні сини України. – К.: Знання, 1993. – 256 с. 39. *Свидетель эпохи.* Лев Аннинский: “Истина одна. Правд много” // <http://file-rf.ru/analytics/824> 40. *Насправді було так.* Інтерв'ю Юрія Зайцева з Іваном Дзюбою. – Львів: Ін-т українознавства, 2001. – 76 с. 41. *Битов А.* О пустом столе. Из цикла устных эссе / Андрей Битов // <http://magazines.russ.ru/october/2005/3/bi6.html>

Ярослав Сзко

ШЕСТИДЕСЯТНИКИ: В ПЛЕНУ СМЫСЛОВЫХ КОНСТРУКЦИЙ

В статье проанализировано отдельные аспекты мифа шестидесятников, прослеживаются элементы саморефлексии шестидесятников, которые стали катего-

риями научного аналізу при вивченні шестидесятництва, показані зміни в представленнях шестидесятників стосовно себе.

Ключевые слова: міф шестидесятників, шестидесятництво, покоління шестидесятників, “фізики”, “лірики”, дисиденти.

Yaroslav Seko

**REPRESENTATIVES OF THE 1960S (SHISTDESYATNYKY):
IN THE CAPTIVITY OF CONCEPTUAL DESIGNS**

In the article analyzes some aspects of the myth of the representatives of the 1960s (shistdesyatnykiv), attempts to trace the elements of self-reflection shistdesyatnykiv, which turned into a category of scientific analysis in the study of the representatives of the 1960s. Show changes in the way the representatives of the 1960s to ourselves.

Key words: myth of the representatives of the 1960s (shistdesyatnykiv), representatives of the 1960s, generation of the 1960s (shistdesyatnykiv), “physics”, “lyrics”, dissidents.